

психологическую готовность студентов к реализации профессиональной карьеры. Указано факторы, препятствующие формированию карьерных ориентаций молодых людей.

Ключевые слова: карьерные ориентации, студенты, факторы карьерных ориентаций, психологическая готовность к реализации профессиональной карьеры, трудности.

The article discusses the theoretical foundations of individual career orientations. The essence of career orientation in the student's age, understood as value orientation directly into a career that person is guided by selecting, identifying and simulating a professional and a whole way of life. There are eight career orientations, "professional competence", "management", "autonomy", "stability" and "stable place of residence", "business", "service", "call", "integration lifestyles." Analyzed research on various aspects of the study of the phenomenon of career orientation in the student's age. Presented modern psychological studies that states that in determining the formation and development of career orientation as factors affecting the social environment and the individual characteristics of students. Analyzed of career orientation students different location, different professions, different training courses. Considered career guidance psychology students with different levels of identification with the psychologist-coach; career expectations of future engineer-metallurgists through their personal characteristics and conditions of training; career preferences of students with social character, the character of received occupation, profession or occupation. Indicated for weak level of development as general indication of psychological preparation for implementation of professional career and their some additional components (cognitive, motivational, operational, personal). Indicated that the leading role in shaping psychological readiness to implement future professional career belongs university students, parents and their own activity. Indicated objective and subjective factors that prevent the formation of career orientations of students as well as the hierarchy of difficulties: difficulties of activity and students behavior; higher education institutions and other organizations; interaction with family and social activities.

Key words: career orientation, students, career orientation factors, psychological readiness for the realization professional career, difficulties.

УДК 378.015.31:331.54:159.9-051

Щербан Тетяна Дмитрівна,
доктор психологічних наук, професор
Фельцан Мирослава Іванівна,
студент,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У статті розглянуто проблему формування професійної свідомості майбутніх психологів, розкрито суть поняття «професійна свідомість». Узагальнено та систематизовано результати досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджували дану проблему. Виокремлено професійно-важливі якості та основні тенденції становлення і розвитку професійної свідомості. Розглянуто компоненти професійної свідомості майбутніх психологів: когнітивний, комунікативний, мотиваційно-цільовий, операційний та проаналізовано їх зміст. Охарактеризовано особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів. Розкрито значення професійної свідомості як основи професійної майстерності психолога.

Ключові слова: професійна свідомість, самосвідомість, якості професіонала, модель професійної свідомості психолога, професійна майстерність.

Постановка проблеми. Сьогодні психологія активно впроваджується у всі професійні сфери, допомагаючи людині самореалізуватися. Це призводить до зростання вимог до підготовки практичних психологів. Компетентний фахівець-психолог сьогодні повинен бути орієнтований на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить у подальшому високий рівень конкурентоспроможності, продуктивності професійної діяльності і, як наслідок, кар'єрне зростання та самореалізацію.

Професійне становлення особистості в психологічній діяльності відрізняється від становлення будь-якого іншого професіонала. У дослідженнях Г. Абрамової, О. Бондаренко, І. Дубровіної, В. Панка, Н. Пов'якель, Н. Чепелевої підкреслюється багатогранність діяльності психолога, поліваріативність професійних функцій та розмаїття завдань психологічної практики. Успішно освоїти таку складну діяльність можливо лише шляхом формування професійної самосвідомості.

Професійна самосвідомість – це результат процесів професійного самовизначення і самоорганізації, що детермінує уявлення про професію та усвідомлення себе у професії. Будучи системним, динамічним, багатоаспектним явищем, професійна самосвідомість включає когнітивний, комунікативний, мотиваційно-цільовий, операційний компоненти [4, 6] та характеризується не тільки прийняттям індивідом професійних ролей, але і конструюванням свого професійного майбутнього.

Маючи різні джерела формування, одним з яких є вища освіта, професійна самосвідомість психолога обумовлюється

низкою чинників, серед яких можна виокремити професійно важливі якості фахівця, професійні знання та вміння, образи професії, професійне спілкування тощо. Оптимальною для майбутніх психологів повинна бути така система підготовки, в рамках якої створюються умови для самоусвідомлення, самореалізації, особистісного зростання студента та розвитку на цій основі його професійної самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені, праці яких присвячені проблематиці професійної підготовки психологів (Г. Балл, О. Бондаренко, Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, Т. Данилова, Л. Долинська, Ю. Долинська, І. Дубровіна, Н. Зязюн, Н. Коломінський, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Пророк, О. Саннікова, В. Семиченко, Л. Уманець, Н. Чепелева, Ю. Шапошникова, Ю. Швалб, Н. Шевченко, Т. Яценко та ін.), вказують на важливість побудови процесу навчання, орієнтованого на професійне зростання студентів, досліджують професійний потенціал майбутнього фахівця та особливості його комунікативної сфери, акцентують увагу на мотиваційній готовності до професійної діяльності, на особливостях розвитку професійної свідомості, мислення, рефлексії та загалом професійно важливих якостей, обґрунтовують конкретні програми професійної підготовки психологів у вищих навчальних закладах. За даними досліджень сучасних психологів (Н. Касаткіна, Н. Шевченко, С. Чистякової, А. Самойлової), професійна свідомість є найважливішою категорією, яка реально відображає суть процесу професійного становлення й розвитку фахівця [5, 7]. Сформована професійна свідомість є основною умовою якісної

трудої діяльності.

Концептуальний аналіз цієї проблеми дає можливість інтерпретувати її в руслі фундаментальних теоретико-емпіричних підходів таких зарубіжних авторів як А. Адлер, М. Берзонскі, Г. Брейкуелл, А. Ватерман, Е. Гоффман, Р. Дженкінс, У. Дойс, Е. Еріксон, Д. Кемпбелл, Дж. Марсія, Дж. Мід, А. Мінделл, С. Московічі, Г. Теджфел, Дж. Тернер, Р. Фогельсон, З. Фрейд, Ю. Хабермас, М. Шеріф, Б. Шефер, Б. Шледер, М. Яромовіц та ін. Різномічне дослідження ідентичності та її кризи здійснено також у працях учених країн СНД: В. Агеєва, Н. Антонової, Т. Буякас, О. Винославської, П. Гнатенка, О. Донченко, О. Єрмолаєвої, М. Заковоротної, В. Зливкова, Н. Іванової, О. Ічанської, Л. Клочек, Д. Колесова, І. Кона, К. Коростеліної, Г. Ложкіна, В. Малахова, В. Москаленко, Ю. Овчиннікової, В. Павленко, Н. Пилат, Л. Путілової.

Незважаючи на численні наукові дослідження, проблема формування професійної свідомості майбутнього психолога є сьогодні важливою як в теоретичному, так і в практичному планах. Актуальність даної проблеми також підтверджується недостатністю вивчення особливостей розвитку структурних компонентів професійної самосвідомості саме майбутніх психологів.

Мета статті полягає в узагальненні та систематизації досліджень з проблеми формування професійної свідомості майбутніх психологів.

Результати дослідження. Підготовка майбутніх психологів – це процес розвитку професійно значущих якостей та здібностей, професійних знань і вмінь, який супроводжується активним якісним перетворенням особистістю свого внутрішнього світу, що приводить до принципово нового способу життєдіяльності – творчої самореалізації в професії.

Аналіз підготовки психолога показує на недосконалість існуючої освітньої програми. Ця проблема обумовлена розмитістю, невизначеністю критеріїв еталона, на які орієнтуються ВНЗ, готуючи фахівця. Наявність же розроблених професіографічних вимог до психологів практично майже не справляє активного впливу на його становлення в процесі навчання. Один із перспективних напрямів перебудови професійної підготовки психологів, на наше переконання, відкриває психологічна концепція вдосконалення підготовки фахівця. Викладає суть і головні принципи психологічної концепції підготовки фахівця високої кваліфікації.

Вважається, що найважливішою цінністю фахівця, яка характеризує вершину досконалості суб'єкта як творчої особистості, є професіоналізм. За тим, якою є культура професіоналізму в усіх сферах життя суспільства, можна судити про те, на якому рівні цивілізованості та суспільно-економічного прогресу вона перебуває.

Психологічний аналіз різних видів діяльності – процесуального та результативного її аспектів – дав можливість виокремити ті компоненти, які в своїй єдності зумовлюють високу ефективність реалізації її програм. Було встановлено, [8] що фундаментальними структурними утвореннями професіоналізму є: специфічність знань предмета діяльності і сформована на цьому ґрунті методологія професійного мислення; достатній досвід діяльності; творчий характер включення набутого досвіду в процес пошуку оптимальних варіантів виконання завдання; наявність чіткого орієнтувального образу стратегії і тактики виконання діяльності.

На підставі виокремлених компонентів структури професіоналізму можна визначити як творчий синтез якісно своєрідних професійних знань і практичного досвіду особистості, що зумовлює вибір оптимальної стратегії і тактики діяльності й забезпечує високу ефективність її виконання.

Окреме місце в наукових дослідженнях відводиться й необхідним якостям професіонала. А. Маркова аналізує професійно важливі якості через мотиваційно-смыслову та операціональну сфери професіоналізму. На її думку, до

мотиваційно-смысловій сфері входять інтереси, мотиви та цілі. Операціональну ж утворюють професійні здібності, професійна свідомість, професійне мислення. Одними із важливих компонентів операціональної сфери професіоналізму є професійна свідомість і самосвідомість [2].

Під професійною свідомістю Н. Шевченко [7] розуміє психічне утворення, що інтегрує у певні структуровані програми професійних дій професійні знання та вміння, а також знання людини про саму себе як представника певної професії. Професійна свідомість починає формуватися у процесі усвідомлення свого фахового шляху. Вона є основною умовою якісної трудової діяльності, відображає характер і рівень професіогенезу та забезпечує виконання низки професійних функцій.

У процесі фахової підготовки практичних психологів професійна свідомість є предметом формування, а, отже, саме це поняття має бути основою концепції процесу підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах. При цьому такі важливі складові підготовки практичних психологів, як оволодіння теоретичними знаннями, практичними навичками та вміннями можуть розглядатися як окремі елементи загального процесу формування цілісної системи професійних особистісних смислів студентів, або як шляхи реалізації цього процесу. Професійна свідомість практичного психолога охоплює спеціальну освіченість, культуру відповідної діяльності, спрямовану мисленнєву роботу.

Узагальнення різних теоретичних положень науковців дає змогу виокремити основні тенденції становлення і розвитку професійної свідомості психологів: 1) обумовленість змісту формування професійної свідомості вимогами суспільства; 2) залежність рівня формування професійної свідомості від соціально-культурного та освітнього середовища; 3) обумовленість характеру розвитку професійної свідомості певним рівнем керування цим процесом [5].

Поряд з професійною свідомістю розглядають і професійну самосвідомість. На відміну від самосвідомості взагалі, професійна самосвідомість більш специфічна за своїм змістом. Якщо самосвідомість формується в життєдіяльності та спілкуванні з навколишніми людьми і є результатом пізнання себе, своїх дій, психічних якостей тощо, то професійна самосвідомість — це проєкція всіх структурних компонентів самосвідомості на професійну діяльність. Тобто, у професійній самосвідомості на перший план висувається зміст самої професійної діяльності особистості. Професійна самосвідомість є динамічним утворенням, яке розвивається, змінюється і розширюється. Розвинута професійна самосвідомість виступає як фактор, що регулює здійснення суб'єктом даної діяльності і прогнозування майбутньої, а також як одна з важливих умов розвитку професійно-важливих якостей.

У процесі взаємодії з клієнтом психолог повинен виявляти такі якості [1]:

1. Здатність до емпатії, співпереживання, співчуття. Під цією здатністю розуміють вміння глибоко проникати у внутрішній світ іншої людини – клієнта, розуміти його, бачити те, що відбувається, з його позиції, сприймати світ його очима, визнавати його точку зору правомірною та допустимою.

2. Відкритість. Як властивість особистості відкритість має кілька проявів. По-перше, це готовність психолога бути відкритим як особистість для клієнта. Міра відкритості повинна визначатися почуттями клієнта: якщо він вважає психолога відкритою людиною і не боїться розкриватися перед ним, то це свідчить про бажаний рівень відвертості психолога. По-друге, відкритість – це прагнення психолога в особистому спілкуванні з клієнтом залишатися самим собою, виявляючи при цьому свої переваги і недоліки. По-третє, відкритість виявляється в тому, що психолог показує клієнту готовність обговорювати з ним будь-які питання.

3. Турбота. Вияв особистої турботи про клієнта за допомогою співчуття до нього, а також міміки, пантоміміки,

жестів. Тобто такої зовнішньої поведінки психолога, яка демонструє ширю зацікавленість, турботу психолога про клієнта.

4. Доброзичливість. Емоційно позитивне ставлення до клієнта, особиста зацікавленість і участь у розв'язанні його проблем. Хоча ця особистісна якість корелює практично з усіма перерахованими вище якостями особистості, але вона має і свої індивідуальні прояви. До них, зокрема, відноситься вміння в будь-яких ситуаціях, за будь-якої поведінки клієнта зберігати рівний, доброзичливий стиль спілкування.

5. Особливе місце в практиці психологічної допомоги займає довіра до клієнта, віра в його здібності і можливості самостійно подолати проблеми. Довіра виявляється також і в тому, що психолог готовий розділити думку клієнта і прийняти її, відмовившись від своєї власної, якщо вона виявляється необ'єктивною. При взаємодії з клієнтом саме через довіру забезпечується психологічне благополуччя, створюється атмосфера невимушеності.

6. Вміння вибирати і зберігати оптимальну психологічну дистанцію у спілкуванні з клієнтом. Тобто психолог повинен вміти так спілкуватися з клієнтом, щоб зберігати відкритість і довіру. Разом з тим стосунки психолога і клієнта не повинні бути надміру близькими, інтимними. При цьому у клієнта не повинно виникати відчуття, що консультант психологічно то віддаляється, то наближається [2].

Процес формування професійної свідомості (самосвідомості) ґрунтується на понятті «модель професійної свідомості». Розуміючи складові моделі, можна ефективно створювати умови розвитку професіонала. На основі дослідження Н.Чепелевої та Н. Пов'якель виділено наступні компоненти моделі професійної свідомості психологів:

1. Комунікативний компонент, що передбачає розвинену комунікативну компетентність психолога. Він містить соціально-когнітивні і комунікативні уміння (слухати іншого, розмовляти та вмовляти, встановлювати соціальний контакт, переконувати іншого, навіювати тощо). Даний комунікативний блок включає такі спеціальні якості як: товариськість-замкнутість, довірливість-підозрливість, прямолинійність-дипломатичність, підпорядкованість або домінантність, очікуване під час взаємодії ставлення від інших, акторські та режисерські, організаційні якості, які дозволяють ефективно впроваджувати активні психотехніки і групові засоби психокорекції. Також сюди належить уміння передавати раціональну та емоційну інформацію, встановлювати міжособистісні зв'язки, обирати оптимальний стиль спілкування в різних ділових ситуаціях, організувати та підтримувати діалог, здійснювати вербальний та невербальний вплив під час взаємодії.

2. Когнітивний компонент, до якого відноситься сфера знань особистості: особистісне знання, знання себе й інших; професійний образ Я. Найважливішою ланкою в його формуванні є самопізнання. Когнітивний компонент професійної самосвідомості практичного психолога також включає знання про професію та її вимоги до особистості. Ці знання є основою для усвідомлення своїх якостей, а також закладають основи професійного світогляду. Даний компонент включає наступні професійно важливі якості: гнучкість, пластичність та динамічність мислення, розвинута увага, уважність, спостережливість (вміння помічати деталі вербальної і невербальної поведінки), адекватність і сталість самооцінки, осмисленість життя, аутосимпатія та позитивне самовідношення. Базовими професійними якостями когнітивного блоку є рефлексія та інтелект.

3. Мотиваційно-цільовий компонент професійної свідомості психолога передбачає сформовану позитивну мотивацію до професійної діяльності, до надання психологічної допомоги, прийняття себе та інших. Сюди належать такі якості як: сміливість-нерішучість, розслаблення-напруженість, самоінтерес, самоприйняття та самоповага, альтруїстичність, наявність цілей в житті, розвиненість системи особистісних смислів, орієнтованість на досягнення результативності.

4. Операційний компонент включає володіння основними професійними вміннями і навичками, які забезпечують практичне використання наявних теоретичних знань. Даний блок реалізується в таких якостях як: емоційна стійкість, стриманість або навпаки експресивність, підвласність почуттям – висока нормативність поведінки; впевненість, самоконтроль, саморозуміння та самопослідовність; самореалізація; авторитарність, товариськість, покірність в діяльності.

Таким чином, сутність професійної самосвідомості психолога полягає в усвідомленні майбутнім психологом себе в системі власної особистості, професійної діяльності та спілкування. Професійна самосвідомість включає усвідомлення людиною норм, правил, моделі своєї професії як еталону для прийняття власних якостей, розуміння себе як професіонала з певним рівнем самосвідомості, впевненості у собі, прагнення до самореалізації. Важливим у структурі самосвідомості вважається усвідомлення психічних якостей, особливостей особистості. У професійній самосвідомості міститься розуміння саме тих властивостей і якостей, які необхідні для успішного виконання професійної діяльності, тобто професійно важливих якостей. Для різних професій ці якості будуть різними, але ступінь їх усвідомлення помітно впливає на вибір завдань, на хід виконання діяльності, на впевненість у собі. Усвідомлення і оцінка відносин, стосунків є важливим компонентом як у структурі професійної самосвідомості, так і самосвідомості взагалі [7].

Професійна самосвідомість практичного психолога на різних етапах професіоналізації має специфічні характеристики, які виступають показниками професійного розвитку спеціаліста, де для психолога-«початківця» характерним у розвитку професійної самосвідомості є спрямованість на професійне зростання, стереотипність уявлень про себе в професії, соціально-психологічна залежність; для психолога-«фахівця» – професійна впевненість, залежність від думки інших, потреба у соціальному визнанні; для «досвідченого» психолога – професійна стагнація, індивідуалізоване Я, бажання допомоги іншим.

Квінтесенцією професійної свідомості є вироблення майстерності фахівця. Професійна майстерність як складова частина професійності в роботі психолога є сукупністю таких якостей фахівця, які відображають ступінь його кваліфікації, рівень знань та навичок у професійній діяльності [6]. Майстерність психолога доцільно розглядати як найвищий рівень фахової діяльності, як вияв творчої активності особистості майбутнього спеціаліста. Професійна майстерність психолога – це динамічна система. Її компонентами визнаються спрямованість, професійна компетентність, професійні здібності та техніки. Вироблення професійної майстерності психолога – тривалий процес. Навчаючи людей самостійно вирішувати свої проблеми, психолог піднімає, тим самим, суспільну свідомість на новий рівень; він використовує свої професійні та особистісні можливості, щоб впливати на зростання самосвідомості конкретної особистості. Виконати цю місію може тільки особистісно зріла людина, внутрішньо і професійно підготовлена до вирішення завдань, які стоять перед нею. Особистісна зрілість представляється у вмінні поєднувати, співвідносити свої індивідуальні особливості, статусні та вікові можливості, власні принципи з вимогами суспільства та оточуючих. Специфіка професії психолога, її спрямованість, передусім, на надання психологічної допомоги іншим, передбачають те, що основним інструментом його роботи, знань, окрім тестів, спеціальних психологічних методик та іншого, має виступати його власна особистість: самооцінка, цінності, образ себе та навколишнього тощо. Вміння вибрати адекватну форму прояву своїх емоцій, здатність володіти собою, керувати власними емоційними станами – показник розвинутої емоційної культури практичного психолога. Все це сприяє повноцінному спілкуванню, дає змогу знайти вихід із складних конфліктних ситуацій. Багатосторонність і емоційна насиченість психологічної діяльності змушує психолога детально вивчати себе як професіонала, не тільки

усвідомлюючи наявність чи відсутність тих чи інших професійно – значущих якостей особливостей, але й формувати певне само ставлення, відчувати почуття задоволення чи незадоволення своєю працею, глибоко емоційно переживати відповідність власного образу Я – ідеальному образу себе як психолога. У результаті цих процесів здійснюється саморегулююча функція професійної самосвідомості психолога.

Теоретичний аналіз літератури дозволяє виділити наступні особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів:

1. Психічне відображення всіх структурних компонентів свідомості на професійну діяльність має активний характер.
2. Основною функцією професійної самосвідомості особистості є регулювання професійною діяльністю.
3. Рівень професійної свідомості прямо залежить від рівня усвідомлення власної професійної діяльності, потрібних знань, вмінь і навичок у професії.
4. Професійна самосвідомість нерозривно пов'язана з професійною самооцінкою, усвідомленням власних професійних якостей та характеристик.
5. Професійна самосвідомість особистості є частиною її загальної самосвідомості. Професійна діяльність здійснює значний вплив на формування не тільки професійної свідомості людини, але й на розвиток її загальної самосвідомості, на формування її світоглядного поля зору. Невід'ємним елементом самосвідомості професіонала є сприйняття навколишнього світу, в основі якого покладено виділення тих об'єктів, що є значимі з точки зору професії.

6. Мірилом професійної свідомості виступає професійний типаж-стереотип як персоніфікований образ самої професії або узагальнений образ типового професіонала.

7. Професійна самосвідомість є провідною у формуванні професійної майстерності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи, слід зазначити наступне: професійна свідомість є найважливішою категорією, яка реально відображає суть процесу професійного становлення й розвитку фахівця. Будучи системним, динамічним, багатоглядним явищем, професійна самосвідомість включає когнітивний (до якого відноситься сфера знань особистості: особистісне знання, знання про себе й інших; професійний образ Я), комунікативний (що передбачає розвинену комунікативну компетентність психолога), мотиваційно-цільовий (що передбачає сформовану позитивну мотивацію до професійної діяльності, до надання психологічної допомоги, прийняття себе та інших), операційний (який включає володіння основними професійними вміннями і навичками, забезпечує практичне використання наявних теоретичних знань) компоненти та характеризується не тільки прийняттям індивідом професійних ролей, але і конструюванням свого професійного майбутнього. Професійно важливими якостями психолога є: здатність до емпатії, співчуття, відкритість, турбота, доброзичливість, ширість, довіра до клієнта тощо. Професійна свідомість є основою професійної майстерності, тому що тільки усвідомивши себе як професіонала, особистість може удосконалювати ступінь оволодіння певним видом діяльності. Сформована професійна свідомість є основною умовою якісної трудової діяльності та головним показником професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. – 2-ге вид. – навч. посіб. / Т.В.Дуткевич, О.В.Савицька. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
2. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2012. – 200 с.
3. Панок В.Г. Основні напрямки професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі / В.Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2003. – № 4. – С. 14 – 17.
4. Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія психолога-практика / Н.І. Пов'якель. // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 6 – 7. – С. 3 – 6.
5. Самойлова А.Г. Особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / А.Г. Самойлова. – Запоріжжя, 2004. – 19 с.
6. Чепелева Н.В. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога / Н.В. Чепелева, Н.І. Пов'якель // Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, Випуск III, 1998. – С. 35 – 41.
7. Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість практичного психолога: структура та специфіка функціонування / Н.Ф.Шевченко // Психологія і суспільство. – Тернопіль, 2009. – № 4. – С. 167 – 180.
8. Щербан Т.Д. Деякі психологічні особливості підготовки успішного фахівця / Щербан Т.Д., Гоблик В.В // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський: Аксіана, 2016. – Випуск 31. – С. 569 – 582.

В статтє рассматривается проблема формирования профессионального сознания будущих психологов, раскрыто суть понятия «профессиональное сознание». Обобщены и систематизированы результаты исследований отечественных и зарубежных ученых, исследовавших данную проблему. Выделены профессионально важные качества и основные тенденции становления и развития профессионального сознания. Рассмотрены компоненты профессионального сознания будущих психологов: когнитивный, коммуникативный, мотивационно-целевой, операционный и проанализированы их содержание. Охарактеризованы особенности формирования профессионального сознания будущих психологов. Раскрыто значение профессионального сознания как основы профессионального мастерства психолога.

Ключевые слова: профессиональное сознание, самосознание, качества профессионала, модель профессионального сознания психолога, профессиональное мастерство.

The present article investigates the problems of formation of professional consciousness of future psychologists, along with the essence of the "professional consciousness" concept. The considered research results of leading native and foreign scientists who studied this problem have been generalized and systematized. Professionally important qualities and the main formation trends, along with the development of professional consciousness have been singled out. The components of formation of professional consciousness of future psychologists have been identified, along with their content analysis, in particular: cognitive, communicative, motivational, goal-oriented, and operational. The peculiarities of future psychologists' professional competence formation have been characterised. The importance of professional consciousness as the basis for psychologist's professional skills formation has been revealed.

Key words: professional consciousness, self-identity, professional quality, psychologist professional conscious model, professional mastery.